

Borghida István

CZÓBEL ÉS ZIFFER

Czóbel Béla és Ziffer Sándor kapcsolatának értékes és eddig teljesen ismeretlen dokumentuma egy gyorsrajz, amelyet Ziffer készített Czóbelről. A krocki – (ceruzar.p.20 x 16 cm.) – Czóbelt kockás szvetterben, munka közben ábrázolja, balkezében festőpalettával, a kinyújtott jobbkez csak félig látszik. Czóbel összehuzott szemmel összpontosít, orra kicsit felhuzódik, ezért az arc enyhén karikírozott jelleget kap. Az előadásmód erőteljes, lendületes, mesteri biztonsággal lényegremenő. Szellemes a karakter érzékeltetése, a borostás arc, a felgöndörödő hajtincsek, a legörbülő orr és alsóajak; a test mintha hullámszana a munka hevében. A jobb felső sarokban dátum és signo: "Czóbelről rajzoltam 1906 Ziffer Sándor."

Idézzük fel a körülményeket is, amelyek között ez a krocki létrejött, illetve Czóbel és Ziffer rövid életű barátságát.

1904 őszén ismerkedtek meg Budapesten a Kairó kávéházban, jőnevű írók, művészek találkozóhelyén. Czóbel utban volt Nagybányáról Párizsba. Ziffer Técsóról érkezett Hollósy müncheni iskolájának nyári gyakorlatáról, azzal a megbizással, hogy a Könyves Kálmán művészeti intézet Nagymező-utcai termében az iskola kiállítását megrendezze. A tárlat figyelemreméltó sikert hozott Ziffernek is, felfigyeltek rá, "jó sajtója" volt. Öt kiállított munkájából négyet festőművészek vásároltak meg. (1)

1906 tavaszán Ziffer válságos szakaszában találkozott újra Czóbelrel, ugyancsak Budapesten. Nem sokkal azelőtt beszélt Hollósyval a Balaton kávéházban; levélben kérte erre a találkozóra, mert újra követni akarta iskolájába, ám anyagiak hiányában tanára és eszményképe Hollósy nem fogadta be, s ez teljesen megrendítette. Czóbel Párizsból érkezett, ahol a teleket töltötte, míg nyaranta 1902 óta Nagybányán dolgozott Ferenczy mellett. A két fiatal festő, utcai csatangelések és kávéházi beszélgetések során hamarosan összebarátkozott. A jelentős művészi és elméleti felkészültségü, (2) de aggályos és nehézkes Ziffert a világotjáért és hajlékonyabb Czóbel igyekezett meggyőzni, hogy már nincs szüksége iskolai tanulásra, önállóan kell dolgoznia, s magával vitte Nagybányára. Ziffer addig csak hírből ismerte a művésztelepet, bár egykori mestere Hollósy alapította. Az ő "plebejus demokratikus humanizmusát" (3) azonban nagybányai barátai és tanítványai nem értették meg; Hollósy szakított velük s ettől kezdve a kiábrándult mester iskolájában Nagybányát említeni sem volt szabad, arról pedig – 1902 után – szó sem lehetett, hogy Hollósy tanítvány Nagybányára is ellátogasson.

Czóbel kedvesen gondoskodott Zifferről, a "Hochstanz"-on vett ki számára szobát, ő maga a Fűrész utcában lakott abban a házban, amelyik később Kádár

Géza festőművész, majd veje, Vida Géza szobrászművész tulajdonába került. Együtt étkeztek, s közben Czöbel a legújabb francia irányzatokról beszélt – a hivatalosan akkor még elrettentő példaként emlegetett Cézanne, Van Gogh, Gauguin, de főleg eszményképe Matisse festészetét magyarázta. Ez utóbbiról valóságos "matissiadákat" zengett. (4) Czöbel tucatnyi festményét is magával vitte – arcképet, csendéletet, akt-kompozíciót – "vastag színes körvonalak közé határolt, élénk pointizált színfoltokkal, a figurális részek rajzában sok jellemző erővel." (5) Hírverésével nemcsak fiatal festőtársaira hatott, hanem az ottani tanárookra is. Czöbel magatartásában is volt valami lázadó. Külön "kompániát" igyekezett kialakítani a fiatalokból, akik felfogásukban eltérnek majd az "ókoraiak"-tól, ahogy a hagyományos nagybányai utat követő piktorokat nevezte.

Ziffer komoly harcot vivott önmagával. Hollósy tanítása alapozta meg művészetét. A nagybányai festőtelepen sok rokon felfogással találkozott, a tüneményes szépségű táj pedig a természethez való alázatos közeledésre készítette. Lényegében ebben hitt anélkül, hogy mereven szembe helyezkedett volna bármilyen új törekvéssel. Viszont a budapesti díszítő-festő osztályon a Hollósy iskola előtt eltöltött öt év is erősen rányomta bélyegét, s robusztus, féktelen vérmérséklete is az erőteljesebb zengésű, keveretlen, tiszta színek szabadabb hangzásai s a keményebb, dekoratívabb formák grafikusabb vonalvezetése felé terelték. (Ez már az 1904-es kiállításon is megmutatkozott.) Elmélyült kísérletekbe kezdett. Hónapokon át ecsetet sem vett a kezébe, csak rajzolt... (6) jellemeket, mozdulatokat figyelt meg és sűrített egy-egy vonalba, hogy pillanatok alatt rögzítse.

Ebben a szakaszban jött létre a két fiatal művész barátságának nagyszerű dokumentuma, Ziffer portré-rajza Czóbelről.

Amikor Ziffer úgy érzi, hogy gyors rajzaiban már eluralkodik a rutin, újra ecsethez nyul. Ezután a festésnél is elhagyja a részleteket a lényegretörő jellemzés érdekében, nagy felületek összefoglalására törekszik, lehetőleg két kiterjedésben, síkban, színeit felfokozza, így Czóbel közvetlen utmutatásai nyomán Matisse felfogásához jut közel.

A két fiatal művész barátsága nem volt hosszú életű. Czóbel már korábban, Pesten említette, hogy van egy festőművésznő szerelme, anélkül, hogy a nevét közölte volna. Egyik közös étkezésük alkalmával Nagybányán Czóbel a Hollósy-tanítványokról érdeklődött, s névszerint egy leányról is. Ziffer becsmérőleg beszélt tehetségéről és erkölcsi tartásáról, anélkül, hogy tudott volna az érzelmeiről, amelyek Czóbelt hozzá fűzték. Ezután Czóbel fokozatosan elhidegült tőle: munkáit még néhányszor megnézte, baráti érzelmei azonban megszűntek. Egy este Perlrott Csaba Vilmosnál találkoztak össze s együtt távoztak. Ziffer panaszkodott, hogy a Hollósy tanításától már eltávolodott, ám az ujat még nem érzi át teljesen, s nem tudja mi tévő legyen szorult helyzetében. – Akkor lódd főbe magad! – válaszolt kurtán Czóbel s otthagya. Abban az évben még találkoztak néhányszor Pesten, illetve Párizsban is, barátságuk azonban nem állt többé helyre. (7)

Ősszel Czóbel Párizsba utazott, ahol francia művészbarátaival kiállított a Salon d'Automne Fauves termében. Néhány héttel később Ziffer is követte, megnézte a tárlatot és közvetlen élmények alapján Montparnasse-i műtermében Körmendi Frim Jenő festőművésszel, tükör előtt, kettős önarcképbe kezdett. Közben összeveszett Frimmel, levágta és megsemmisítette a kép felét s a megmaradt, befejezetlen önarckép-részt beküldte az Artistes Indépendants kiállítására. (8) A csaknem két dimenzióra redukált, alig néhány színben, dekoratíven felfogott és remekül jellemzett portré határkő művészi fejlődésében, az első, de nagyon komoly lépés az új uton, amelyen éppen Czóbel hatására indult el. Jellemző, hogy Matisse, aki tagja volt a tárlat rendezőbizottságának, kedvtelve nézegette Ziffer képét: – Végre egy jó munka a sok szemét között! – mondta, majd ő maga választott megfelelő, szembetűnő falat számára, mesélte még akkor az éppen jelenlévő Poór Bertalan, illetve később Czóbel.

Ettől kezdve Czóbel és Ziffer utjai szétválnak. Előbbi, "a lázadó nagybányai ifju, a magvető, a neosok mozgalmának elindítója, részt vesz a magyar a fauves-mozgalomban, a MIÉNK, a Nyolcak, majd a KUT csoportosulásában, az École de Paris jelentős tagja; a minden újra fogékonyan reagáló művész, a Szentendre-i művésztelep egyik alappillére, ahová hosszabb hollandiai, németországi

és franciaországi tartózkodás után akkor telepedett le, amikor már Európa-szer-
te elismerték. Utóbbi Nagybányán maradt, ő lett a neosok zászlóvivője s a két
világháború között Nagybánya legjelentősebb mestere, művészete hatott számos
ott dolgozó fiatal művészre: Mattis-Teutsch, Nagy Imre, Szolnay... hogy itt
csak néhányat említsünk. Ő is részt vett a budapesti új egyesülések tárlatain,
bejárta Németországot és Franciaországot, anélkül hogy letelepedett volna s
jelentős nevet vívott volna ki ott magának. Kiállított Párizsban, Berlinben,
Hamburgban, San Franciscóban a világkiállításon. Pályafutásuk mégsem egyön-
tetű: Czöbel világhírt vívott ki magának, Ziffer eltemetkezett Nagybányán, ahon-
nan 1930 után nem is igen mozdult ki.

Az 1906-os év, Czöbel utolsó s Ziffer első látogatásának éve Nagybányán két-
ségtelenül fordulópontot jelentett a művésztelep életében. Ennek taglalása azon-
ban már egy másik tanulmány anyagát képezi.

JEGYZETEK

(1) A Pesti Hírlap kritikusa (Kézdi-Kovács) a következőket írja: "A tanítványok közül a legtehetsé-
gesebb Ziffer Sándor, aki rendkívül széles technikával fest. Erős és érett alkotása az önarcképe, nap-
sütésben festve. Szép, a brutálisan nagy színfoltjai mellett is, egy fatanulmánya." (Budapest, 1904,
november).

(2) Ziffer eredetileg műtörténelmi tanulmányok céljából utazott Münchenbe.

(3) NÉMETH L.: "Hollósy Simon és kora művészete", Bp. 1956. 63. 1.

(4) Ziffer Sándor meghatározása

(5) RÉTI I.: "A Nagybányai Művésztelep", Bp. 1954. 69 1.

(6) BORGHIDA I.: Ziffer Sándor művészetének kialakulása, "Korunk", Kolozsvár, 17 évf. 1958,
augusztus.

(7) Ziffer Sándor személyes közlése nyomán. Czöbel Bélánál, Szentendrén tett egyik személyes lá-
togatásuk alkalmával, idevágó érdeklődésünkre a mester finoman ennyit mondott: - Ziffer pletykált. -

(8) Az 1906-7. évi katalógusban, a 43-ik lapon: "1906. déc. Ziffer (Alexandre), 14 Avenue de Maine".